

Motion

1981/82:2259

av Lars Werner m. fl.

Mineralpolitik — förslag till vissa åtgärder inom mineralområdet
(prop. 1981/82:99)

Sammanfattning

Vpk yrkar avslag på organisationsförslaget för SGU. I stället föreslås att beslutet om delning av SGU upphävs. En eventuell organisatorisk förändring av SGU bör anstå till dess beslut har fattats om hur en övergripande målsättning för svensk gruvnäring i framtiden skall se ut.

Vad beträffar SGU:s internationella verksamhet föreslås att en särskild nämnd inrättas vars syfte skall vara att se till att denna verksamhet styrs till länder, vars utveckling syftar till sociala och ekonomiska framsteg för folkflertalet. Vpk föreslår att de statsgruvefält som f. n. finns bibehålls. Vad beträffar de förslag som läggs fram angående lagstiftningen föreslås att riksdagen beslutar att koncessionssystemet enligt minerallagen skall gälla samtliga mineralförekomster. Som en konsekvens av detta föreslås att inmutningssystemet avskaffas.

Vidare har vpk under allmänna motionstiden väckt följande motioner om mineral- och gruvnäringen:

1981/82:200 om nickelbrytning i Västerbotten

1981/82:439 om förlängd brytningstid vid Stekenjokksgruvan

1981/82:823 om ett åtgärdsprogram för gruvnäringen i Bergslagen

1981/82:831 om riktlinjer för den framtida gruvnäringen i Sverige

1981/82:814 om de mellansvenska järnmalmsgruvornas framtid

1981/82:1062 om förstatligande av mineralfyndigheter

1981/82:830 om lokalisering av ett zinksmältverk till Bergslagen.

Svensk gruvnäring har under 1960- och 1970-talen genomgått en mycket omfattande strukturell förändring. Resultatet har blivit att allt färre gruvor är i drift och att allt färre är anställda inom gruvnäringen. Denna utveckling har på ett märkbart sätt accelererat under senare delen av 1970-talet och under 1980-talets inledning. I Bergslagen, det genuina järnmalmsdistriktet, återstår i dag endast två järnmalmsgruvor. Framtiden för dessa är osäker. S. k. nådatider har utställts. Risken är uppenbar att en hel industriepok med vad det innebär av kunnande och erfarenhet är på väg att läggas i graven.

Allvarligast är dock läget för malmfälten i Norrbotten. Situationen har knappast förbättrats i och med LKAB-styrelsens beslut att 900 anställda skall avskedas. För dem som direkt drabbas, för berörda kommuner, för hela Norrbotten är detta ett oerhört hårt slag. De redan höga arbetslöshetssiffrorna späds nu på ytterligare.

En lång rad av omfattande utredningar, som på olika sätt belyst den svenska gruvnäringen, har under senare år presenterats. Den mest omfattande av dessa är mineralpolitiska utredningen (MPU). En annan betydelsefull utredning har lämnats av delegationen för mellansvensk gruvindustri. Sammantaget har utredningarna på ett seriöst sätt beskrivit situationen inom svensk gruvindustri. Inte minst har de problem som finns behandlats. Sett mot denna bakgrund har förväntningarna på den mineralpolitiska proposition som nu regeringen lämnat varit mycket stora.

Tyvärr måste konstateras att regeringen inte på någon punkt anvisar förslag som kan komma att innebära en positiv utveckling av svensk gruvnäring. Inga genomgripande förslag om hur gruvnäringen i malmfälten och Bergslagen skall utvecklas finns med. Inte heller tas ställning till den långa rad av konkreta gruvindustriprojekt som under åren framförts. Över huvud taget saknar propositionen radikala grepp som ger människorna i de mest berörda regionerna något större framtidshopp.

De förslag som lämnas rörande organisationsfrågor och lagstiftningsfrågor får i stället uppfattas som rejäla eftergifter för den privata gruvindustrin. Ett genomförande av de framlagda förslagen kommer att innebära att staten än mer än tidigare ikläder sig rollen som hantlangare åt den privata gruvindustrin. Resultatet av detta kommer att innebära att de nationella tillgångarna i form av malmer och industrimineral ytterligare undandras samhällets kontroll. Möjligheterna för en framtida nationellt styrd och planerad mineralverksamhet undergrävs på detta sätt markant.

I olika sammanhang har framförts alternativa utvecklingsvägar för svensk gruvindustri. Det fackligt-politiska handlingsprogram Svenska gruvindustriarbetareförbundet presenterade 1978 är ett exempel på detta. Det är ett program som i sina huvuddelar skulle kunna utgöra en grund för en framtida planerad svensk mineralpolitik. Förslaget om inrättandet av Svenska Metallbolaget, i vilket gruvbolagen, stål- och smältverken skall ingå, är i detta sammanhang en viktig grundstomme.

Vpk har vid ett flertal tillfällen uttalat sitt stöd för huvuddelarna i Gruvs program.

I ett flertal motioner till årets riksdag har vpk framfört en lång rad av konkreta förslag rörande den mellansvenska och den västerbottniska gruvnäringen. Förslagen om anläggandet av ett zinksmältverk i Bergslagen och upprättandet av ett handlingsprogram för nickelbrytning i Västerbotten är goda exempel på detta. I motioner till tidigare riksdagar har vpk på liknande sätt framfört förslag rörande gruvnäringen i Norrbotten. Kravet på att en handelsgödsselfabrik bör anläggas i länet är ett sådant exempel. Tyvärr har industriministern aktivt bidragit till att till viss del slå undan fötterna på detta projekt. Han deltog aktivt i försäljningen av apatit från Kirunagruvan till den norska handelsgödsselframställaren Norsk Hydro för ett antal år sedan. I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att LKAB inte tar ett öre betalt för det innehåll som den aktuella apatiten har

av s. k. sällsynta jordartsmetaller. Det årliga värdet av dessa uppgår enligt bedömningar till ca 1 miljard kronor. Den sparkade chefsgeologen vid LKAB, Tibor Parak, påpekade redan i början av 1970-talet att en satsning på dessa metaller på sikt skulle kunna utgöra en viktig ekonomisk källa för LKAB.

Flertalet av de krav vpk framfört skulle kunna ingå i den statligt planerade industripolitiska satsning som är nödvändig. En satsning där vpk:s förslag om inrättandet av samhällsfonder skulle kunna spela en avgörande roll. Med hjälp av dessa fonder skulle det vara möjligt att bygga upp en ny statlig industriverksamhet som har samhällsnytta och hög förädlingsgrad som viktiga riktmärken. Gruvnäringen skulle komma att spela en viktig roll i en sådan planerad industripolitik.

Den mineralpolitiska verksorganisationen

Våren 1981 beslutades att SGU skall delas upp i en affärsdrivande del och en myndighetsdel. I den aktuella propositionen sägs att underlaget för detta beslut är mineralpolitiska utredningen (MPU). Detta är en felaktig beskrivning. I utredningen sägs inget om att SGU skall delas på det sätt som beslutats. En riktigare beskrivning är att utredningen på denna punkt blivit överkörd. Riksdagen har nu att ta ställning till ett organisationsförslag för de nya organen. Vpk vill upprepa den kritik som framfördes när beslutet fattades våren 1981.

Vpk:s principiella inställning är att naturtillgångarna tillhör samhället. De är en nationell tillgång. Redan 1897 yttrade Hjalmar Branting vid sin första riksdag följande:

”Där gäller det egendom, om vilken ingen människa kan säga, att den bör tillhöra enskild person. Där gäller det vad som finns nedlagt i våra berg, i det svenska folkets gemensamma jord, det gäller att på alla sätt låta detta komma det allmänna till godo.”

Ett klokt och förnuftigt konstaterande av Branting. Strategiskt viktiga bitar av svensk gruvnäring tillhör i dag privatkapitalet. Bolidenbolaget behärskar gruvverksamheten utanför den strikt företagsekonomiskt olönsamma järnmalsbrytningen. Bolaget har under de tre senaste åren kammat hem en vinst betydligt över en miljard kronor. Aktieägarna, med Wallenberg i spetsen, har valt att investera en del av vinsterna i lukrativ norsk olja och gas — vinster som vid ett nationellt ägande kunde använts till nödvändiga inhemska investeringar. Tyvärr kommer delningen av SGU att innebära en ytterligare privatisering av svensk gruvnäring. Än mer än tidigare kommer staten att utföra grovjobbet åt den privata gruvindustrin. Den nödvändiga insynen över och kontrollen av vad som finns i våra berg undandras än mer samhället.

Det står dessutom klart att en omfattande del av den affärsdrivande verksamheten vid SGU kommer att utföras åt kärnkraftsetablissemangen. Detta kommer med andra ord att under en lång rad av år binda upp

resurser vid denna parentesliknande verksamhet — resurser som i stället skulle ha kunnat nyttjas i framtidsinriktade och för folkflertalet behövliga projekt. Staten får i bokstavlig mening ägna sig åt "skitjobbet" medan de privata gruvintressena lugnt kan fortsätta med satsningar på profitbringande projekt.

I propositionen behandlas också den internationella verksamheten vid SGU. Det sägs att denna verksamhet bör öka. Vpk menar att om denna verksamhet sköts på ett riktigt och förnuftigt sätt kan den bidra till att bygga upp kunskap i andra länder, inte minst i tredje världens länder. Fynd av nya malmer kan dessutom bidra till att ge länderna en viktig ekonomisk motor. Verksamheten kan medföra att länder hjälps att skapa ett nationellt oberoende fria från den tvångströja som de transnationella gruvbolagen utgör. I propositionen anges tyvärr inga riktlinjer för att SGU:s utlandsverksamhet verkligen får denna inriktning.

Vpk menar vidare att SGU:s utlandsverksamhet bör bindas upp av bilaterala långtidskontrakt på så sätt att värdlandet erbjuder tjänster i utbyte mot varor. Det kan exempelvis gälla viktiga och betydelsefulla metaller som i stor utsträckning saknas inom Sverige, men som är viktiga för olika industriella ändamål.

Ytterligare ett problem som kan uppstå i samband med utlandsverksamheten är att insatserna på hemmaplan blir lidande. Detta vore i så fall ytterst allvarligt. Det är allmänt känt att Sverige är i behov av omfattande prospekteringsinsatser.

Statsgruvefälten

I propositionen föreslås att de s. k. statsgruvefälten avvecklas. Vpk är emot detta förslag. Principen med statsgruvefält innebär att annan än staten inte utan särskilt tillstånd av regeringen får inmuta på ett statsgruvefält. Systemet får därmed i stort sett principen av koncessionsförfarande. Ett system som vpk förordat skall gälla alla typer av malm och mineraler. Det är den princip som gör det möjligt för staten att på ett aktivt sätt skaffa kontroll och insyn över landets malm- och mineraltillgångar.

Lagstiftningsfrågor

I propositionen föreslås en rad ändringar vad beträffar den lagstiftning som gäller för mineralområdet. Vpk har i tidigare sammanhang framfört sin principiella ståndpunkt vad beträffar lagstiftningen inom mineralområdet. Vi har sagt att inmutningssystemet skall avskaffas och ersättas med ett enhetligt koncessionssystem. Som redan påpekats i motionen ger detta möjlighet för staten att få kontroll och insyn över landets malm- och mineralförekomster.

Vad beträffar de framlagda förslagen vill vpk göra följande kommentarer. Ytterligare mineral har tillförts de s. k. inmutningsbara mineralen. Eftersom intresset för industrimineral har ökat kraftigt under senare år

hade det kanske varit lämpligt att tillföra en del av dessa till listan. Andalusit, kyanit, wollastonit och sillimanit är exempel på sådana mineral.

Glädjande nog kan konstateras att regeringen föreslår att alunskifferar i sin helhet skall falla under minerallagen. Detta förslag undanröjer möjligheten att via inmutningssystemet skaffa sig en framtida brytningsrätt på alunskiffer.

Vad gäller de lättnader i koncessionsförfarandet som föreslås vad beträffar torvutvinning menar vpk i konsekvens med vad som ovan framförts om koncessionssystemet att nuvarande system bör bibehållas.

Sammanfattningsvis måste konstateras att regeringen undandragit sig det stora ansvar som åvilat den i denna för landet så viktiga fråga. De förslag som framförts innebär inga som helst försök att på ett radikalt sätt ta itu med de stora problem svensk gruvnäring i dag brottas med. Risken är i stället uppenbar att rationaliseringarna inom främst järnmalmshanteringen ytterligare forceras samt att de utvecklingsbara områdena inom mineralsektorn än mer än tidigare tillförs det privata gruvkapitalet. Vpk menar att det måste bli ett stopp på den smygprivatisering som regeringen med industriminister Åsling i spetsen håller på med.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda och med anledning av proposition 1981/82:99 föreslås

1. att riksdagen beslutar att avslå förslaget till organisation av SGU,
2. att riksdagen beslutar upphäva besluten om delning av SGU enligt vad som anförts i motionen,
3. att SGU:s internationella verksamhet ges en sådan inriktning som anförts i motionen,
4. att riksdagen avslår förslaget om avveckling av statsgruvefälten,
5. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag som innebär att inmutningssystemet avskaffas och ersätts med ett enhetligt koncessionssystem,
6. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag att samtliga mineralförekomster skall falla under minerallagen och underkastas koncessionsförfarandet.

Stockholm den 24 mars 1982

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk)

HANS PETERSSON (vpk)

i Hallstahammar

C.-H. HERMANSSON (vpk)

BERTIL MÅBRINK (vpk)

LARS-OVE HAGBERG (vpk)

